

АНОТАЦІЯ

Хоу Їмей. Методика особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2021р.

У дисертації представлено теоретичне узагальнення і практичне вирішення проблеми особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики. В умовах сьогодення, що визначаються, зокрема, інтелектуалізацією суспільства, головним завданням освіти є виховання особистості, здатної до творчої діяльності, саморозвитку, самовдосконалення на шляху до мети, здатної до швидкої адаптації в умовах перетворення у всіх галузях життя, участі в цих перетворювальних процесах, в тому числі культурних, здатної активізувати особистий творчий потенціал.

Актуальність даного дослідження зумовлена тим, що у дисертації акцентовано проблему особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики, як вагової складової мистецької освіти. Питання розвитку творчих здібностей у галузі мистецької педагогіки розробляються сучасними українськими вченими (О. Коваль, А. Козир, О. Комаровська, Л. Масол, В. Рагозіна, О. Щолокова та ін.) і набувають особливої уваги в період реформування освіти в Україні.

У дисертації досліджено неоднозначність розуміння науковцями категорій «творчість», «креативність», яка вважається одним з найпотужніших факторів розвитку особистості. Проведено систематизацію та узагальнення поглядів зарубіжних та українських науковців з питань розвитку особистості у педагогічному та психологічному аспектах.

Підкреслено необхідність всебічного вивчення означеної проблеми в контексті вікових особливостей молодших школярів. Відзначено важливість навчання музики, яка сприяє оволодінню культурними надбаннями людства, всебічно розвиваючи особистість, в першу чергу – емоційно, інтелектуально, творчо.

Особистісно-креативний розвиток молодших школярів у процесі навчання музики подано і як один із аспектів процесу становлення особистості громадянина, здатного до майбутньої творчої діяльності. Розвиток художньо-образного, асоціативного, креативного мислення уже на початковому етапі музичної освіти сприяє умінню переносити набутий досвід у різні духовно-естетичні сфери.

У дослідженні актуалізовано роль інтегративного підходу в особистісно-креативному розвитку молодших школярів, підкреслено значення інтеграції предметів художньо-естетичного циклу в процесі навчання музики.

У результаті аналізу наукової літератури, спираючись на визначення дослідниками креативності як умови протікання і результату творчого розвитку особистості, як інтегральної якості, що включає комплекс творчих можливостей, а також розуміння креативності як одного із «системоутворюючих факторів структури особистості», що впливає і обумовлює рівень розвитку особистості та її самореалізації, подано розуміння креативності молодшого школяра як здатності до конструктивного, нестандартного мислення, яка, на основі набуття особистістю різнобічних знань, уможливорює створення нового.

Під особистісно-креативним розвитком молодших школярів у процесі навчання музики розуміємо становлення учня як соціальної істоти, здатної, на основі засвоєних мистецьких знань, набутого емоційного досвіду, навичок музично-творчої діяльності, до конструктивного, нестандартного мислення, що забезпечує створення нового.

Дослідження сутності і змісту особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики дозволило визначити структурні компоненти (емоційно-мотиваційний, когнітивно-пізнавальний, діяльнісно-креативний та поведінково-творчий) та розробити організаційно-методичну модель особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики.

Розкрито ефективність застосування у процесі особистісно-креативного розвитку молодших школярів діяльнісного, особистісного, інтегративного, рефлексивного підходів. Визначено принципи: опори на навчальний і музично-творчий досвід учнів; принцип дотримання зв'язку між особистісними якостями, що потребують розвитку, та успішністю виконання пізнавальної діяльності, яка забезпечує цей розвиток; усвідомлення мети навчальної діяльності – розвитку духовної особистості, здатної до здійснення творчих дій.

Науково обґрунтовано педагогічні умови, які забезпечують ефективність особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики: встановлення взаємин, що характеризуються як творча взаємодія між суб'єктами навчання; акцентування педагогічної майстерності вчителя музичного мистецтва; орієнтація навчального процесу на систематичне включення у різні форми музично-творчої активності з акцентом на ігрові; створення креативного середовища.

Критеріями особистісно-креативної розвиненості молодших школярів у процесі навчання музики, яку ми розуміємо як індивідуальну якість особистості, що охоплює розвиненість емоційно-мотиваційної, когнітивно-пізнавальної, соціально-поведінкової сфер у спрямуванні на творчу діяльність, визначено: *ступінь емоційно-мотиваційної спрямованості молодших школярів на самостійну продуктивну музично-творчу діяльність* (показники: наявність емоційного відгуку на музику і зацікавленість творчим процесом; наявність потреби у навчанні музики; наявність мотивації до розвитку власних творчих можливостей); *міру здатності до сприймання та*

осмислення мистецьких явищ (показники: наявність елементарного мистецького тезаурусу; розвиненість вокально-хорових навичок; наявність здатності до художньо-образних асоціацій; наявність аналітично-оцінного мислення); *міру здатності до застосування набутих інтегрованих знань, навичок, умінь у практичній музично-творчій діяльності* (показники: артистичність у процесі інтерпретації музичних творів; уміння знаходити неочікувані шляхи розв'язання завдань у нових ситуаціях на основі набутого музичного досвіду; здатність до творчого музикування, заснованого на імпровізації); *ступінь вираженості адекватності сприйняття та моделювання нестандартних схем поведінки і спілкування у музично-творчому процесі* (показники: здатність до творчого самовираження та незалежності суджень; здатність до спільної творчої діяльності; уміння взаємодіяти, не втрачаючи власної індивідуальності; здатність до самоорганізації, самоконтролю та самооцінки). Визначені критерії та показники стали основою сутнісних характеристик особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики, що відповідають початковому, середньому і достатньому рівням.

Розроблено та експериментально перевірено авторську формувальну методику, яка включає групи методів розвитку емоційно-мотиваційної сфери; розвитку вокально-хорових навичок і мислення; розвитку навичок творчої діяльності (методи візуалізації, творчих завдань, освоєння навичок імпровізацій, утворення підголосків), розвитку соціально-поведінкової сфери, інтегрованого навчання, інтерактивні, оцінювання і самооцінювання, контролю і самоконтролю, що впроваджувалися на мотиваційно-адаптаційному, операційно-евристичному, результативно-креативному етапах.

Актуалізовано роль проєктної діяльності молодших школярів у процесі навчання музики як такої, що має безмежні можливості для їхнього особистісно-креативного розвитку. Крім методу проєктів, серед найбільш ефективних варто відзначити також: ігрові (ігри-імпровізації з елементами

танцю), методи емоційного осягнення художнього образу в контексті інших видів мистецтва, пошуку знайомих дітям візуалізованих історій, метод «співу подумки».

Впровадження експериментальної методики виявило позитивну динаміку особистісно-креативного розвитку молодших школярів, що підтверджується значним підвищенням рівнів розвиненості означеного феномена у експериментальній групі наприкінці формувального експерименту. Інтерпретація отриманих даних підтвердила ефективність запропонованої поетапної методики особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що: *вперше* розроблено методику особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики та перевірено експериментально її ефективність, розкрито сутність і зміст, визначено компоненту структуру особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики, критерії, показники та рівні розвиненості означеного феномена, визначено принципи та виявлено педагогічні умови; розроблено організаційно-методичну модель особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики; *уточнено* зміст поняття «креативність молодшого школяра», «особистісно-креативний розвиток молодших школярів»; доведено ефективність застосованих методологічних підходів; *удосконалено* форми та методи, спрямовані на особистісно-креативний розвиток молодших школярів у процесі навчання музики, що передбачає становлення особистості у контексті цілісного сприйняття дійсності; *подальшого розвитку* набули науково-педагогічні ідеї щодо творчої діяльності молодших школярів у процесі навчання музики.

Практичне значення одержаних результатів дослідження зумовлене актуальністю теми, визначається практичним напрацюванням матеріалів дисертації для вирішення проблеми особистісно-креативного розвитку та

впровадженням розробленої поетапної методики особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики. Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами мистецьких шкіл та закладів загальної середньої освіти, керівниками гуртків закладів позашкільної освіти та викладачами ЗВО (у лекціях з методики музичної освіти, підготовці студентів мистецьких спеціальностей до виробничої практики, у написанні магістерських та бакалаврських робіт).

Ключові слова: особистість, креативність, музична творчість, мистецька освіта, навчальна діяльність, мислення, методи, молодші школярі.

SUMMARY

Hou Yimei. Methods of personal and creative development of elementary school pupils in the process of learning music. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 01 Education in specialty 014 Secondary education (Music). National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov, Kyiv, 2022.

The dissertation presents a theoretical generalization and practical solution of the problem of personal and creative development of elementary school pupils in the process of learning music. In today's conditions, determined, in particular, by the intellectualization of society, the main task of education is to educate individuals capable of creative activity, activation of personal creative potential, self-development, self-improvement on the way to the goal, able to quickly adapt to transformation in all spheres of life, participation in these transformational processes, including cultural ones.

The relevance of this study is due to the fact that the dissertation emphasizes the problem of personal and creative development of elementary school pupils in the process of learning music as an important component of art education. Issues of development of creative abilities in the field of art pedagogy are developed by

modern Ukrainian scientists (O. Koval, A. Kozyr, O. Komarovska, L. Masol, V. Ragozina, O. Shcholokova, etc.) and are receiving special attention during the reform of education in Ukraine.

The dissertation investigates the ambiguity of scientists' understanding of the category "creativity", which is considered one of the most powerful factors in personality development. Systematization and generalization of views of foreign and Ukrainian scholars on the development of personality in pedagogical and psychological aspects is conducted. The need for a comprehensive study of this problem in the context of the age characteristics of elementary school pupils is emphasized. The importance of learning music, which contributes to the mastery of cultural heritage of mankind, comprehensively developing the personality, especially - emotionally, intellectually, creatively is marked.

The personal and creative development of elementary school pupils in the process of learning music is also presented as one of the aspects of the process of becoming a citizen's personality, capable of future creative activity. The development of artistic, associative, creative thinking from the initial stage of music education promotes the ability to transfer the acquired experience in various spiritual and aesthetic spheres.

The research actualizes the role of the integrative approach in the personal and creative development of elementary school pupils, emphasizes the importance of integration of subjects of artistic and aesthetic cycle in the process of learning music.

As a result of the analysis of scientific literature, based on researchers' definition of creativity as a condition and result of creative development of personality, as an integral quality that includes a set of creative possibilities, as well as understanding of creativity as one of the "system-forming factors of personality structure", influencing and determining the level of personality development and self-realization, the understanding of creativity of elementary school pupil as the ability to constructive, non-standard thinking, which, based on the acquisition of diverse knowledge allows the creation of new is given.

Under the personal and creative development of elementary school pupils in the process of learning music we understand the formation of the pupil as a social being, capable of constructive, non-standard thinking that creates new, which is based on acquired artistic knowledge, acquired emotional experience, musical and creative skills.

The study of the essence and content of personal and creative development of elementary school pupils in the process of learning music allowed to identify structural components (emotional-motivational, cognitive, activity-creative, behavioral-creative) and develop organizational and methodological model of personal and creative development of elementary school pupils in the process of learning music.

The efficiency of application of activity, personal, integrative, reflective approaches in the process of personal and creative development of elementary school pupils is revealed. The defined principles are: reliance on educational and musical-creative experience of pupils; the principle of maintaining the connection between personal qualities that need development and the success of cognitive activities that ensure this development; awareness of the purpose of educational activities - development of a spiritual personality capable of creative activities.

The pedagogical conditions that ensure the effectiveness of personal and creative development of elementary school pupils in the process of learning music are scientifically substantiated: establishing relationships that are characterized as creative interaction between subjects of study; emphasizing the pedagogical skills of a music teacher; orientation of the educational process on the systematic inclusion in various forms of musical and creative activity with an emphasis on games; creating a creative environment.

Criteria for personal and creative development of elementary school pupils in the process of learning music, which we understand as an individual quality of personality, covering the development of emotional-motivational, cognitive, social-behavioral spheres in the direction of creative activity, are determined. They are: degree of emotional-motivational orientation of elementary school pupils to

independent productive musical-creative activity (indicators: the presence of emotional response to music and interest in the creative process; the presence of the need to learn music; the presence of motivation to develop their own creative abilities); degree of ability to perceive and comprehend artistic phenomena (indicators: the presence of an elementary artistic thesaurus; the development of vocal and choral skills; the presence of the ability to artistic and figurative associations; the presence of analytical and evaluative thinking); degree of ability to apply the acquired integrated knowledge, skills, abilities in practical musical and creative activities (indicators: artistry in the interpretation of musical works; ability to find unexpected ways to solve problems in new situations based on acquired musical experience; ability to creative musical activity based on improvisation); the degree of adequacy of perception and modeling of non-standard patterns of behavior and communication in the musical-creative process (indicators: ability to creative self-expression and independence of judgment; ability to joint creative activity; ability to interact without losing their individuality; ability to self-organization, self-control and self-esteem). Defined criteria and indicators became the basis of the essential characteristics of personal and creative development of elementary school pupils in the process of learning music, corresponding to primary, average and sufficient levels.

The author's formative methodology, that includes groups of methods for developing emotional and motivational sphere; vocal and choral skills and thinking, creative skills (visualization methods, method of creative tasks, mastering the skills of improvisation, creation of auxiliary voice), social and behavioral skills, methods of integrated learning, interactive, assessment and self-assessment, control and self-control methods which were implemented on motivational-adaptive, operational-heuristic, outcome-creative stages were developed and experimentally tested.

The role of project activities of elementary school pupils in the process of learning music as one that has unlimited opportunities for their personal and creative development is actualized. In addition to the method of projects, among

the most effective should also be noted: games (improvisation games with dance elements), methods of emotional comprehension of the artistic image in the context of other arts, finding familiar to children visualized stories, the method of "singing mentally".

The introduction of experimental methods revealed a positive dynamics of personal and creative development of elementary school pupils, which is confirmed by a significant increase in the levels of development of this phenomenon in the experimental group at the end of the formative experiment. Interpretation of the obtained data confirmed the effectiveness of the proposed step-by-step method of personal and creative development of elementary school pupils in the process of learning music.

The scientific novelty and theoretical significance of the study are: for the first time a method of personal and creative development of elementary school pupils in the process of learning music and was developed and its effectiveness was tested, the essence and content and the structure of personal and creative development of elementary school pupils in the process of learning music were determined, criteria, indicators and levels of development of this phenomenon, principles and identified pedagogical conditions were defined; the organizational and methodical model of personal and creative development of elementary school pupils in the process of learning music is developed; the content of the concept "creativity of elementary school pupils", "personal and creative development of elementary school pupils" is specified; the effectiveness of applied methodological approaches is proved; forms and methods aimed at personal and creative development of elementary school pupils in the process of learning music, which involves the formation of personality in the context of a holistic perception of reality are improved; scientific and pedagogical ideas on the creative activity of elementary school pupils in the process of learning music were further developed.

The practical significance of the research results is determined by the relevance of the topic, determined by the practical development of dissertation materials to solve the problem of personal and creative development and the

implementation of the developed step-by-step methodology of personal and creative development of elementary school pupils in the process of learning music. Research materials can be used by teachers of art schools and secondary schools, conductors of extracurricular education groups and teachers of free educational institutions (lectures on music education, preparation of art students for industrial practice, in writing master's and bachelor's theses).

Key words: personality, creativity, musical creativity, art education, educational activity, thinking, methods, elementary school pupils.

Статті у наукових фахових виданнях

1. Хоу Їмей. Розвиток креативності у процесі навчання музики як складова особистісного становлення молодших школярів. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова: зб. наук. праць. Сер. 14. Теорія і методика мистецької освіти. К.: НПУ, 2018. Вип. 25(30). С. 86-91.

2. Хоу Їмей. Педагогічні умови особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики. Наукові записки. Сер. Психолого-педагогічні науки. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. Ніжин, 2019. № 4. 150 с. С. 73-78.

3. Хоу Їмей. Базові поняття дослідження особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Вип. 8 (164). Сер. Педагогічні науки. Чернігів: НУЧК, 2020. 376 с. С. 113-117.

4. Хоу Їмей. Мотиваційно-адаптаційний етап особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики в контексті інтегративного підходу. Наукові записки. Сер. Психолого-педагогічні науки. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. № 2. С. 76-81.

Статті в іноземних наукових фахових виданнях

1. Хоу Їмей. Основні методологічні підходи до особистісно-креативного розвитку молодших школярів у процесі навчання музики. Intellectual Archive. Toronto: Shiny Word. Corp. Canada. 2019. October/December. Vol. 8. No. 4. Pp. 379. С. 367-375.
http://intellectualarchive.com/Journal_Files/IAJ_2019_04.pdf

Статті апробаційного характеру

1. Хоу Їмей. Особистісно-креативний розвиток молодших школярів у процесі навчання музики. Гуманітарні студії НАКККиМ, 2017: матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф., 23 листопада, 2017 р. К.: НАКККиМ, 2017. С. 96-97.

2. Хоу Їмей. Ігровий метод у процесі особистісно-креативного розвитку молодших школярів. Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі XXI століття: дослідницькі практики, динаміка розвитку, сфери реалізації. Зб. наукових праць. /Упоряд., наук. ред. С. Садовенко. Київ: НАКККиМ, 2019. С. 289-291.

3. Хоу Їмей. Музично-творча діяльність у процесі навчання музики молодших школярів. Соціально-гуманітарні дослідження та інноваційна освітня діяльність. Матеріали Міжнар. наук. конф. 24-25 травня 2019 р., Дніпро: СПД «Охотнік», 2019. С. 414-415.

4. Хоу Їмей. Творчість як засіб реалізації особистістю власної індивідуальності у процесі навчання музики. Сучасна мистецька освіта: матеріали III Міжнар. наук.-практ. читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського. Випуск III. Укл.: доктор пед. наук, проф. А.В. Козир. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. С. 320-323.